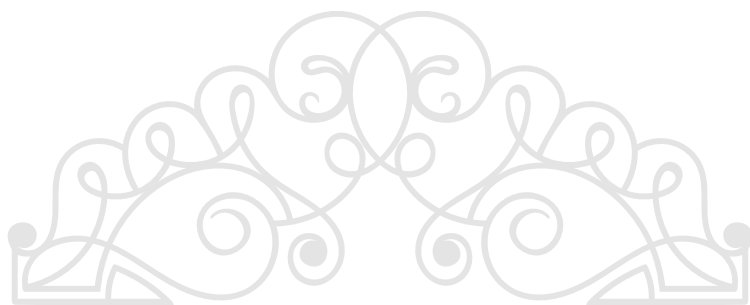


**Polskie i rosyjskie  
paremie kalendarzowe  
w aspekcie kulturowym**

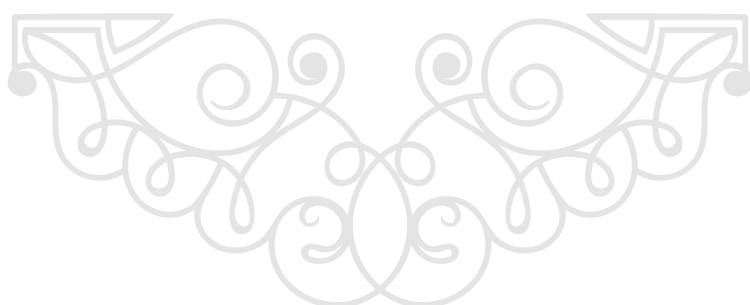


*Mamie, Tacie, Tomkowi z Rodziną  
oraz moim Profesorom*

Magdalena Jaszczyńska



**Polskie i rosyjskie  
paremie kalendarzowe  
w aspekcie kulturowym**



Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

Gdańsk 2018

Recenzent

*dr hab. Halina Chodurska, prof. UP*

Redaktor Wydawnictwa

*Maria Kosznik*

Korekta tekstów w języku rosyjskim

*Tatiana Kopac*

Projekt okładki i stron tytułowych

*Karolina Zarychta*

Na okładce wykorzystano pliki graficzne z zasobów: [www.freepik.com](http://www.freepik.com)  
(na prawach wolnego dostępu – domena publiczna)

Skład i łamanie

*Maksymilian Biniakiewicz*

Publikacja dofinansowana ze środków Prorektora ds. Nauki  
i Współpracy z Zagranicą Uniwersytetu Gdańskiego  
oraz z działalności statutowej Wydziału Filologicznego  
i Katedry Językoznawstwa i Translatoryki Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-585-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego  
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot  
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206  
e-mail: [wydawnictwo@ug.edu.pl](mailto:wydawnictwo@ug.edu.pl)  
[www.wyd.ug.edu.pl](http://www.wyd.ug.edu.pl)

Księgarnia internetowa: [www.kiw.ug.edu.pl](http://www.kiw.ug.edu.pl)

# SPIS TREŚCI

WSTĘP .....	9
<b>ROZDZIAŁ 1. USTALENIA TERMINOLOGICZNE.</b> .....	17
1.1. Spory związane ze statusem przysłów kalendarzowych .....	17
1.2. Ludowość polskich paremii kalendarzowych .....	19
1.3. Status paremii kalendarzowych zarejestrowanych przez Władimira Dala w słowniku <i>Пословицы русского народа</i> . ....	20
1.3.1. Charakter jednostek językowych zarejestrowanych przez Władimira Dala ....	20
1.4. Ludowy charakter paremii kalendarzowych zarejestrowanych przez Władimira Dala .....	21
1.5. Organizacja przysłów w kontekście roku liturgicznego Kościoła katolickiego i prawosławnego .....	23
<b>ROZDZIAŁ 2. PROGNOSTYKI POGODOWE W PAREMIACH POLSKICH</b> .....	27
2.1. Meteorologia naukowa w Polsce .....	27
2.2. Meteorologia ludowa. ....	29
2.3. Meteorologia domowa szlachty/ziemiaństwa polskiego. ....	30
2.4. Pochodzenie prognozyków pogody i ich sprawdzalność .....	32
2.5. Obraz meteorologii w paremiach polskich. ....	35
2.6. Prognozyki pogodowe krótkoterminowe .....	36
2.7. Prognozyki pogodowe długoterminowe .....	43
2.7.1. Paremie zwiastujące pogodę na okres od kilku dni do miesiąca. ....	45
2.7.2. Prognozyki pogody zwiastujące aurę na okres powyżej miesiąca .....	51
2.8. Prognozyki zwiastujące przyszłe klęski żywiołowe .....	58
2.9. Prognozyki zwiastujące przyszłe zbiory/zdobycze. ....	61
2.9.1. Zjawiska warunkujące urodzaj. ....	62
2.9.1.1. Dobra pogoda sprzyja urodzajowi. ....	62
2.9.1.2. Opady deszczu a urodzaj .....	64
2.9.1.3. Pozostałe czynniki sprzyjające urodzajowi. ....	67
2.10. Czynniki wpływające na nieurodzaj .....	69
2.11. Zjawiska astronomiczne .....	72
2.12. Zjawiska zachodzące w przyrodzie .....	75
2.13. Aneksy .....	83
2.13.1. Sygnały zmian pogodowych na podstawie książki Wojciecha Jastrzębowskiego. ....	83
2.13.2. Sygnały zmian pogodowych na podstawie książki <i>Kalendarz półstuletni 1750–1800</i> .....	93

**ROZDZIAŁ 3 . CZĘŚĆ PIERWSZA**

<b>ŻYCIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE WSI POLSKIEJ</b> .....	95
3.1. Gospodarka wiejska w paremiach polskich. Główne źródła wiedzy rolniczej .....	96
3.2. Struktura zasiewów i hodowli zwierząt w Polsce. ....	99
3.3. Obrzędy związane z orką, siewem oraz wypasem bydła .....	102
3.4. Kalendarz gospodarczy .....	106
3.5. Łowiectwo .....	123

**CZĘŚĆ DRUGA**

<b>ŻYCIE CODZIENNE MIESZKAŃCÓW WSI I MIAST POLSKICH</b> .....	129
3.6. Sytuacja materialna wspólnoty wiejskiej. ....	129
3.7. Zagadnienia zdrowotne. ....	132
3.8. Kontraktowanie służby .....	134
3.9. Handel wiejski .....	137
3.10. Aneks do kalendarza gospodarczego .....	139

**ROZDZIAŁ 4. ODZWIERCIEDLENIE ŻYCIA SPOŁECZNO-OBZĘDOWEGO**

<b>W PAREMIACH POLSKICH</b> .....	141
4.1. Późne lato (wczesna jesień). ....	142
4.1.1. Koniec prac polowych. ....	142
4.2. Późna jesień. ....	144
4.2.1. Zaduszki .....	144
4.2.2. Adwent. ....	145
4.2.3. Okres okołobożonarodzeniowy .....	148
4.3. Zima .....	150
4.3.1. Okres bożonarodzeniowy (od Bożego Narodzenia do święta Matki Boskiej Gromnicznej) .....	150
4.3.2. Karnawał .....	155
4.3.3. Wielki Post .....	157
4.4. Wiosna. ....	159
4.4.1. Okres wielkanocny. ....	159
4.4.2. Koniec okresu wielkanocnego .....	162
4.4.3. Oktawa Bożego Ciała. ....	162
4.5. Lato. ....	164
4.5.1. Przesilenie letnie. ....	164
4.5.2. Prace w polu .....	166
4.5.3. Dożynki .....	167

**ROZDZIAŁ 5. ŚWIĘCI W PRZYSŁOWIACH POLSKICH** .....

5.1. Przejawy pobożności Polaków .....	169
5.2. Odzwierciedlenie kultu świętych w paremiach polskich .....	173

**ROZDZIAŁ 6. PROGNOSTYKI POGODY W PAREMIACH ROSYJSKICH** .....

6.1. Meteorologia naukowa .....	189
6.2. Meteorologia ludowa. ....	190
6.3. Prognozytyki pogodowe krótkoterminowe .....	193
6.4. Prognozytyki pogodowe długoterminowe .....	201
6.4.1. Paremie zwiastujące pogodę na okres od kilku dni do miesiąca. ....	202
6.4.2. Prognozytyki pogody zwiastujące aurę na okres powyżej miesiąca .....	207
6.5. Prognozytyki zwiastujące przyszłe klęski żywiołowe (oprócz nieurodzaju) .....	211

6.6. Prognozyki zwiastujące przyszłe zbiory/zdobycze . . . . .	214
6.6.1. Zjawiska warunkujące urodzaj . . . . .	214
6.6.2. Czynniki wpływające na nieurodzaj . . . . .	220
6.7. Zjawiska zachodzące w przyrodzie . . . . .	221
6.8. Zjawiska astronomiczne . . . . .	226
<b>ROZDZIAŁ 7. GOSPODARKA WIEJSKA W PAREMIACH ROSYJSKICH . . . . .</b>	<b>233</b>
7.1. Główne źródła wiedzy rolniczej . . . . .	233
7.2. Kalendarz gospodarczy . . . . .	235
7.3. Gospodarka rolna w dziewiętnastowiecznej Rosji . . . . .	252
7.4. Obrzędy związane z orką, siewem oraz wypasem bydła . . . . .	257
7.5. Łowiectwo . . . . .	261
7.6. Życie codzienne wsi rosyjskiej związane z gospodarką rolną . . . . .	262
7.6.1. Sytuacja materialna społeczności wiejskiej . . . . .	262
7.6.2. Wyprawianie wesel . . . . .	264
7.6.3. Handel wiejski . . . . .	264
7.7. Aneks . . . . .	271
<b>ROZDZIAŁ 8. ODZWIERCIEDLENIE ŻYCIA SPOŁECZNO-OBZĘDOWEGO W PAREMIACH ROSYJSKICH . . . . .</b>	<b>273</b>
8.1. Wiadomości ogólne, wprowadzające do części praktycznej . . . . .	273
8.2. Kalendarz społeczny wsi rosyjskiej . . . . .	275
8.3. Święta ruchome . . . . .	328
8.3.1. Dni poprzedzające Wielki Post . . . . .	328
8.3.2. Post . . . . .	329
8.3.3. Ostatnie dni wprowadzające w okres Zmartwychwstania Pańskiego . . . . .	331
8.4. Okres wielkanocny . . . . .	333
<b>ZAKOŃCZENIE . . . . .</b>	<b>337</b>
<b>WYKAZ LITERATURY . . . . .</b>	<b>341</b>
Literatura podmiotowa . . . . .	341
Literatura przedmiotowa . . . . .	341
1. Literatura pisana łaciną . . . . .	341
2. Literatura pisana grażdanką . . . . .	355
3. Źródła internetowe . . . . .	365
<b>WYKAZ SKRÓTÓW . . . . .</b>	<b>369</b>
<b>WYKAZ TABEL . . . . .</b>	<b>371</b>